

Esther Muñiz Espada, *Relaciones contractuales de cooperación en el medio agrario y rural*, Editorial Aranzadi, Navarra 2020, ss. 134.

W gospodarce rolno-żywnościowej istotną rolę odgrywają stosunki umowne. Nie chodzi tylko o relacje między producentem a odbiorcą jego produktów. Słabością rolnictwa jest rozproszenie podaży w stosunku do skoncentrowanego popytu. Już choćby z tego względu producenci rolni w celu wzmocnienia swojej pozycji na rynku powinni ze sobą współpracować. Instrumentem służącym współpracy są zwłaszcza umowy. Dlatego warto przynajmniej w nocie recenzyjnej odnotować kolejną książkę² znanej i uznanej agrarystki Esther Muñiz Espady, profesor Uniwersytetu w Valladolid, dotyczącą umownych stosunków współpracy w rolnictwie i na obszarach wiejskich (*en el medio agrario y rural*).

Już tytuł książki wskazuje, że autorka nie ogranicza przedmiotu badań do analizy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z 17 grudnia 2013 r., ustanawiającego wspólną organizację rynku produktów rolnych i wskazującego na potrzebę wsparcia zrzeszeń producentów rolnych, czy rozporządzenia nr 2017/2393 z 13 grudnia 2017 r., które również promuje działania mające na celu podejmowanie współpracy w postaci zachęty wspomnianych zrzeszeń do działań na rzecz zbiorowej sprzedaży swoich produktów. W pracy zostały uwzględnione różne akty prawne, zarówno unijne, jak i hiszpańskie, oraz europejskie dokumenty środowiskowe, łącznie z komunikatem Komisji Europejskiej Zielony Ład. Te ostatnie podkreślają sferę wartości i zaangażowania w gospodarkę cyrkularną i gospodarkę opartą na współpracy czy też *sharing economy*. Transformacja w kierunku gospodarki opartej na współpracy (którą autorka nazywa gospodarką partycypacyjną) jest jednak procesem bardzo powolnym. W ten proces musiałyby oczywiście być włączony rolnik.

Celem rozważań jest analiza wielu regulacji prawnych oraz sformułowanie propozycji rozwiązań dotyczących podejmowania współpracy, które służą zwiększeniu konkurencyjności sektora rolnego i dynamizmu środowiska wiejskiego. Czytelnik znajdzie więc w tej pracy, zgodnie z deklaracją autorki (s. 10), wybór tych instytucji, które są najbardziej zaangażowane w osiągnięcie celów nowej WPR oraz najistotniejszych strategii europejskich na rzecz poprawy konkurencyjności rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich.

Ów wybór znalazł odzwierciedlenie w układzie treści prezentowanej książki. Rozważania merytoryczne obejmują określenie zastosowania dóbr społecznych w środowisku rolniczym i wiejskim (rozdz. II) oraz omówienie w rozdziale III usługi zastępstwa rolnego (*el servicio sustitutorio agrario*). Następnie autorka bliżej przedstawia problematykę zrzeszania się rolników w celu nabywania maszyn i ich wspólnego użytkowania w kontekście rozwoju regulacji prawnych (rozdz. IV), a także

---

² W 2019 r. została opublikowana monografia *Derecho agroalimentare y ciberseguridad*. Zob. recenzję R. Budzinowskiego i K. Różańskiego, „Przegląd Prawa Rolnego” 2019, nr 2, s. 215–217.

rozważania idące w kierunku szerszego praktycznego zastosowania umowy spółki, w tym specjalnych spółek rolnych (rozd. V).

Naturalną konsekwencją dokonanych ustaleń jest przybliżenie procesu koncentracji podaży za pomocą różnych form wspólnego działania (rozd. VI) oraz przejścia od *crowdfundingu* do *crowdfarmingu* (rozd. VII), które wyraża już nowe podejście do sprzedaży produktów rolnych od wielu producentów stosujących odpowiednie techniki uprawy lub chowu. Merytoryczne rozważania zamykają refleksje na temat wsparcia inicjatyw w zakresie wspólnego zarządzania w rolnictwie i na obszarach wiejskich (rozd. VIII), a całość kończą uwagi podsumowujące, zawierające także postulaty adresowane do ustawodawcy, dotyczące korekty polityki legislacyjnej w sferze umownych stosunków współpracy w rolnictwie.

Już pokrótce scharakteryzowana treść pracy wskazuje na bardzo szerokie ujęcie przedmiotu badań. Rozważania obejmują rozległy krąg zagadnień, znacznie wykraczających poza tradycyjną problematykę zrzeszania się rolników, a uwzględniających współczesne wyzwania stojące przed rolnictwem. Warto w ramach noty zwrócić uwagę przynajmniej na dwie kwestie.

Autorka w wielu miejscach charakteryzuje i odwołuje się do swoistych cech rolnictwa i – szerzej – gospodarki rolno-żywnościowej. Odnotowuje m.in. brak ciągłości podaży, jej niewielką elastyczność, brak koordynacji między podażą a popytem oraz mocno rozdrobnioną strukturę rolnictwa. Swoistość tego działu gospodarki stanowi punkt wyjścia do analizy ustawodawstwa oraz uzasadnienia formułowanych postulatów. Jak pisze, słabości strukturalne rolnictwa można przezwyciężyć w różny sposób, ale najważniejszą obecnie formą jest zrzeszanie się producentów rolnych i rozwijanie przez nich współpracy. Zapewnia ona harmonijny rozwój sektora rolnego i obszarów wiejskich, wzmacnia pozycję rynkową producentów rolnych, sprzyja włączeniu społecznemu, a także oferuje korzyści dla innych sektorów.

Współcześnie rozwojowi gospodarki opartej na współpracy służy doskonalenie działalności grup producentów rolnych i ich związków. Autorka krytycznie ocenia wiele analizowanych regulacji prawnych, w tym dotyczących „klasycznych” form zrzeszania się. Postuluje ich dostosowanie do współczesnych wymogów i wypracowanie nowych modeli współpracy opartych na umowie. Gospodarka oparta na współpracy, gospodarka partycypacyjna, nie może być bowiem traktowana jako przeszkoda w rozwoju sektora rolnego i obszarów wiejskich. Konieczne jest jednak wypracowanie nowych koncepcji legislacyjnych, a także podjęcie wielu innych działań, m.in. przeprowadzenie szkoleń producentów rolnych.

Prezentowana książka Esther Muñiz Espady stanowi bez wątpienia oryginalne opracowanie niezwykle aktualnej problematyki, pozwala szerzej i głębiej spojrzeć na zagadnienia umownych stosunków współpracy w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Może być też źródłem inspiracji do badań dla polskiego agrarysty.